

Administracyjnoprawne aspekty ochrony zwierząt. W stronę humanitaryzmu

Abstrakt: Prawna ochrona zwierząt stanowi materię bardzo zróżnicowaną, obecną w wielu gałęziach prawa. W sposób najbardziej wszechstronny problematyka jest jednak uwzględniona w regulacjach z zakresu prawa administracyjnego. Odpowiednie traktowanie zwierzęcia i zapewnienie mu bezpiecznej oraz należytej egzystencji utożsamiane jest z interesem publicznym, którego realizację i ochronę najlepiej gwarantować mogą właśnie normy prawa publicznego, w szczególności administracyjnego. W związku z tym celem niniejszego artykułu jest wskazanie na zwrot prawa administracyjnego ku humanitarnej ochronie zwierząt.

Słowa kluczowe: prawo administracyjne, ochrona zwierząt, humanitaryzm, środowisko, akt administracyjny

Wstęp

Niewątpliwie prawna ochrona zwierząt stanowi materię bardzo zróżnicowaną, obecną w wielu gałęziach prawa. W sposób najbardziej wszechstronny problematyka jest jednak uwzględniona w regulacjach z zakresu prawa administracyjnego. Jest to uzasadnione specyfiką przedmiotu ochrony. Odpowiednie traktowanie zwierzęcia i zapewnienie mu bezpiecznej oraz należytej egzystencji utożsamiane jest z interesem publicznym, którego realizację i ochronę najlepiej gwarantować mogą właśnie normy prawa publicznego, w szczególności administracyjnego. Za pomocą unormowań prawa administracyjnego można

określić system nakazów i zakazów w zakresie postępowania ze zwierzętami, zadania organów władzy publicznej, a także obowiązki innych podmiotów w tej dziedzinie oraz instrumenty zapewniające egzekwowanie tychże praw, ponadto zasady prowadzenia danej działalności z użyciem różnych kategorii i grup zwierząt¹. Z dość oczywistych względów ochrony zwierząt nie da się zapewnić za pomocą norm prawa cywilnego. Publicznoprawna natura norm z zakresu ochrony zwierząt przesądza o ich zakwalifikowaniu do działu prawa administracyjnego. Normy te mają bowiem co do zasady charakter bezwzględnie obowiązujący. Oznacza to, że zawierają rozwiązania, które z jednej strony wprowadzają obowiązek podejmowania określonych zachowań (lub powstrzymania się od nich), z drugiej zaś nie mogą być swobodnie zmieniane porozumieniem stron, co cechuje normy prawa cywilnego. Normy prawa humanitarnej ochrony zwierząt zawierają także element władztwa, dający organom administracji publicznej kompetencje jednostronnego rozstrzygania sytuacji indywidualnych. Osoba, na którą został nałożony obowiązek wynikający z prawa ochrony zwierząt, nie może przy tym skutecznie przenieść odpowiedzialności za wykonanie takiego obowiązku na inny podmiot². Sam termin humanitarnej ochrony zwierząt wypracowany został przez doktrynę prawa administracyjnego na oznaczenie ogółu przepisów mających na celu ochronę zwierząt przed zadawaniem im cierpienia ze strony człowieka³.

Celem niniejszego szkicu jest wskazanie na zwrot prawa administracyjnego ku humanitarnej ochronie zwierząt. W artykule wykorzystano metodę dogmatycznoprawną poprzez skupienie się na analizie istniejących uregulowań prawnych w zakresie prawa publicznego, które dotyczą administracyjnoprawnej ochrony zwierząt.

1. Prawna ochrona zwierząt a prawo administracyjne

Prawo administracyjne nie ma takiej struktury jak wiele innych gałęzi prawa, ponieważ nie zostało skodyfikowane i składa się z dziesiątków tysięcy norm prawnych zawartych w co najmniej kilkuset aktach prawodawczych.

¹ M. Goettel, *Sytuacja zwierzęcia w prawie cywilnym*, Warszawa 2013, s. 234.

² M. Rudy, *Administracyjna ochrona zwierząt*, <https://docer.pl/doc/e0xs8cs> [dostęp: 1.02.2022].

³ M. Gabriel-Węglowski, *Przestępstwa przeciwko humanitarnej ochronie zwierząt*, Toruń 2008, s. 12.

Rozległość i złożoność przedmiotu regulacji prawa administracyjnego stanowi konsekwencję rozległości funkcji państwa, która polega na realizacji procesów administrowania. Prawo administracyjne to prawo publiczne, jego cele stanowi regulacja realizacji procesów administrowania w państwie, systemu podmiotów, które te procesy realizują, a przede wszystkim władczych elementów realizacji tych procesów. Cel prawa administracyjnego to ochrona interesu publicznego, dobra wspólnego, a więc tych wartości, które należy chronić ze względów ogólnospołecznych⁴. Prawo administracyjne opiera się na regulacji władczej⁵. Problematyka odnosząca się do prawnej ochrony zwierząt, będąca ważną częścią materialnego prawa administracyjnego uregulowana jest w szeregu ustaw. W szczególności wymienić w tym miejscu należy:

- 1) ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt;
- 2) Prawo łowieckie;
- 3) ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody⁶;
- 4) ustawę z dnia 10 grudnia 2020 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich⁷;
- 5) ustawę z dnia 22 czerwca 2001 r. o organizmach genetycznie zmodyfikowanych⁸;
- 6) Prawo ochrony środowiska;
- 7) ustawę z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej⁹;
- 8) ustawę z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt¹⁰;
- 9) ustawę z dnia 18 grudnia 2003 r. o zakładach leczniczych dla zwierząt¹¹;
- 10) ustawę z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie¹²;
- 11) ustawę z dnia 19 grudnia 2014 r. o rybołówstwie¹³;

⁴ J. Jabłońska-Bonca, *Podstawy prawa dla ekonomistów*, Warszawa 2001, s. 367–368.

⁵ Z. Leoński, *Zmiany materialnego prawa administracyjnego w III RP a ochrona praw jednostki*, [w:] *idem* (red.), *Rola materialnego prawa administracyjnego a ochrona praw jednostki*, Poznań 1998, s. 17.

⁶ Dz. U. z 2021 r. poz. 1098.

⁷ Dz. U. z 2021 r. poz. 36.

⁸ Dz. U. z 2007 r. Nr 36, poz. 233 z późn. zm.

⁹ Dz. U. z 2021 r. poz. 306.

¹⁰ Dz. U. z 2020 r. poz. 1421.

¹¹ Dz. U. z 2019 r. poz. 24.

¹² Dz. U. z 2020 r. poz. 2187.

¹³ Dz. U. z 2021 r. poz. 650.

- 12) ustawę z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym¹⁴;
- 13) ustawę z dnia 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych¹⁵.

Podkreślić należy fakt, że w toku prac legislacyjnych nad przebudową prawa ochrony środowiska w Polsce część doktryny opowiadała się za wyodrębnieniem wszystkich zagadnień związanych z prawnoadministracyjną ochroną zwierząt w odrębny kodeks prawa ochrony zwierząt. Na razie jednak takiego nie mamy¹⁶.

Obszar praw zwierząt ma pewną wyraźną specyfikę. Problematyka ta dopiero całkiem niedawno stała się realnym obowiązkiem organów władzy publicznej¹⁷. Oprócz ustawowej reglamentacji, głównie w drodze ustanowienia systemu nakazów i zakazów, określonych dziedzin stosunków społecznych związanych ze zwierzętami, w ramach której ma także miejsce regulowanie określonych kwestii szczegółowych w drodze przepisów wykonawczych naczelnych organów administracji państwowej albo aktów prawa miejscowego (w trybie upoważnień), prawo administracyjne przewiduje rozstrzyganie indywidualnych przypadków mocą decyzji administracyjnych. Rzadziej korzysta się z innych prawnych form działania administracji publicznej, jak czynności materialno-techniczne, działalność społeczno-organizatorska czy też umowy cywilnoprawne¹⁸. Co więcej, na poziomie prawa humanitarnej ochrony zwierząt można przeprowadzić podział wewnętrzny, właściwy całemu działowi prawa administracyjnego, a mianowicie na normy o charakterze ustrojowym, materialnym i procesowym. Do grupy norm ustrojowych przynależą będą przepisy określające organizację administracji odpowiedzialnej za nadzorowanie przestrzegania prawa. Normy prawa materialnego regulują stosunki społeczne w obszarze humanitarnej ochrony zwierząt. Normy tego prawa wskazywać będą zatem sposób rozstrzygania określonych spraw z tegoż obszaru. Cechują się one bardzo merytorycznym charakterem związanym ze sposobami postępowania względem zwierząt. To właśnie z uwagi na ich istnienie możliwe jest na gruncie nauki prawa dokonanie systema-

¹⁴ Dz. U. z 2019 r. poz. 2168.

¹⁵ Dz. U. z 2021 r. poz. 1331.

¹⁶ J. Stelmasiak, *Administracyjnoprawne aspekty ochrony zwierząt*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Prawna ochrona zwierząt*, Lublin 2002, s. 155.

¹⁷ A. Bielska-Brodziak, J. Knosza, P. Żak, *Odebranie zwierzęcia w sytuacji zagrożenia – możliwości działania*, [w:] B. Błońska, W. Gogłóza, W. Klaus, D. Woźniakowska-Fajst (red.), *Sprawiedliwość dla zwierząt*, Warszawa 2017, s. 180.

¹⁸ M. Goettel, *Sytuacja zwierzęcia...*, s. 234.

tyzacji niektórych jego norm w wyniku wydzielenia prawa humanitarnej ochrony zwierząt. Z tego powodu normy takie można nazwać prawem humanitarnej ochrony zwierząt *sensu stricto*. Z kolei do norm proceduralnych zaliczamy normy modyfikujące na potrzeby szczególnego postępowania w sprawach związanych z humanitarną ochroną zwierząt oraz ogólne przepisy postępowania kontrolnego, administracyjnego lub egzekucyjnego¹⁹.

2. Ochrona zwierząt jako część środowiska – o odpowiedzialności administracyjnej w ochronie środowiska

Prawna ochrona zwierząt, zarówno w krajowym porządku prawnym, jak i na poziomie prawa międzynarodowego, jest składnikiem prawa ochrony przyrody, które z kolei stanowi element prawa ochrony środowiska. Jest to zasadne stwierdzenie w zakresie, w jakim zwierzęta chronione są na poziomie gatunkowym czy ekosystemowym. Jednakże ochrona zwierząt jako zindywidualizowanych istot, mająca za cel uwzględnianie ich indywidualnych potrzeb i zabezpieczenie przed cierpieniem, nie mieści się w prawnej ochronie przyrody czy prawie ochrony środowiska, ponieważ ma inny jakościowo charakter. Aksjologia przepisów o ochronie dobrostanu zwierząt odwołuje się do moralnych ograniczeń krzywdzenia ich, a nie potrzeby zachowania środowiska naturalnego w odpowiednim niepogorszonym stanie. Nie jest to równoznaczne z tym, że przepisy dotyczące ochrony przyrody i środowiska pozostają nieważne dla praw zwierząt²⁰. Przeciwnie ochrona prawna zwierząt zaczyna się już od przepisów konstytucyjnych, gdzie zgodnie z art. 5 Konstytucji RP Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego i zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju²¹.

Ochronę humanitarną zwierząt można potraktować w pewnym sensie jako słuszne dopełnienie innych aspektów zabezpieczenia znaczącego elementu tworzącego środowisko. Dlatego też rozważając zagadnienia administracyjnoprawnych środków ochrony zwierząt, nie sposób pominąć kwestii odpowie-

¹⁹ M. Rudy, *Traktat o uśmiercaniu zwierząt*, Warszawa 2019, s. 162–163.

²⁰ K. Kuszlewicz, *Prawa zwierząt*, Warszawa 2019, s. 42.

²¹ G. Rejman, *Ochrona prawna zwierząt*, „*Studia Iuridica*” 2006, nr XLVI, s. 258; szeroko na ten temat: J. Helios, W. Jedlecka, M. Stępień, *Odkrywanie intencji prawodawcy na rzecz konstytucyjnej ochrony zwierząt*, [w:] J. Helios, W. Jedlecka (red.), *Prawo zwierząt do ochrony przed cierpieniem. Wybrane problemy*, Toruń 2019, s. 71 i n.

działności administracyjnej w ochronie środowiska²². Odpowiedzialność może być charakteryzowana jako ocena postawy i zachowania człowieka, ale też jako składnik funkcjonowania kontroli społecznej. Stanowi ona zasadę ponoszenia przez podmiot ujemnych konsekwencji przewidzianych prawem, powstałych ze względu na stany rzeczy lub zdarzenia podlegające ujemnej kwalifikacji normatywnej i będące przypisane podmiotowi w obowiązującym porządku prawnym²³. Sanacyjna odpowiedzialność administracyjna jest ponoszeniem przez administrowanych sankcji przewidzianych prawem, wymierzanych w procedurze swoistej dla administracji, za działania lub zaniechania oraz zdarzenia, które podlegają ujemnej kwalifikacji normatywnej²⁴. Z uwagi na znaczenie środowiska w życiu człowieka można stwierdzić, że bez względu na formę i zasięg skutków szkodenie środowisku jest bądź też może być oceniane negatywnie.

Powstaje jednak w tym miejscu pytanie, czy ta ocena zawsze ma możliwość pociągania za sobą regulowanego prawem zadośćuczynienia? Jeśli porządek prawny przewiduje odpowiedzialność, a stan środowiska ulega pogorszeniu, oznacza to, że proces egzekwowania jest osłabiony lub go nie ma w ogóle, ale też, że rozmiar odpowiedzialności jest nieadekwatny do potrzeb. Odpowiedzialność za szkodę ekologiczną ma za punkt wyjścia przywrócenie równowagi ekologicznej w sposób zapewniający realizację konstytucyjnych zasad dotyczących ochrony środowiska. Zasadniczym kryterium przypisania uregulowania prawnego do odpowiedzialności administracyjnej jest uznanie, że nie należy ono do odpowiedzialności karnej, cywilnej czy pracowniczej. Nie jest to jednakże na tyle silne kryterium, żeby tworzyć samodzielną strukturę odpowiedzialności, która posiadałaby kreatywne znaczenie dla treści i kształtu przyszłego prawa i praktyki w zakresie ochrony środowiska. Odpowiedzialność administracyjnoprawną w zakresie ochrony środowiska rozumie się jako „regulowaną prawem możliwość uruchomienia wobec określonego podmiotu z powodu jego działalności naruszającej stan środowiska środków prawnych realizowanych w swoistych dla administracji formach i procedurze”²⁵.

A. Lipiński definiuje odpowiedzialność administracyjną w kontekście ochrony środowiska jako zbiór nakazów i zakazów określonego zachowa-

²² J. Stelmasiak, *op. cit.*, s. 155.

²³ J. Ciechanowicz-McLean, *Polskie prawo ochrony przyrody*, Warszawa 2006, s. 169.

²⁴ K. Kwaśnicka, *Odpowiedzialność administracyjna w prawie ochrony środowiska*, Warszawa 2011, s. 66.

²⁵ J. Boć, K. Nowacki, E. Samborska-Boć, *Ochrona środowiska*, Wrocław 2000, s. 321–325.

nia się ustalony przez organ administracji publicznej. Stosowanie rozwiązań w formie nakazów/zakazów często pozwala osiągnąć skutek podobny do tego, jaki można osiągnąć na drodze cywilnoprawnej, jednakże metody i funkcje tychże rodzajów odpowiedzialności są zupełnie różne, a decydującym kryterium jest zwłaszcza nadrzędność organu administracyjnego nad stroną oraz równorzędność stron w stosunku cywilnoprawnym. Instrumenty administracyjnoprawne mają zdecydowanie na celu ochronę interesu publicznego przy wykorzystaniu możliwości władczego oddziaływania na sferę podmiotu prawa.

Formą działania organu administracji publicznej jest m.in. sprawowanie nadzoru oznaczającego ustaloną prawem kompetencję do badania postępowania strony pod kątem zgodności z określonym przez prawo wzorcem oraz orzekania w zakresie konsekwencji stwierdzonych uchybień. Działania zmierzające do usunięcia stanu niezgodnego z prawem podlegają ustaleniu w drodze administracyjnej. Dla zagadnień regulowanych przepisami związanymi z ochroną środowiska najbardziej znaczące są decyzje naprawcze, interwencyjne, wstrzymujące działalność oraz nakładające sankcję finansową²⁶.

3. Dereifikacja – odprzedmiotowanie zwierząt?

Podkreślić należy fakt, że w art. 1 u.o.z. wskazano, że zwierzę jest to „istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia”, przy czym nie jest rzeczą w rozumieniu Kodeksu cywilnego. Człowiek w stosunku do zwierząt powinien zatem wykazywać zachowania, które zwykle odnoszone są do istot żywych, zdolnych do pewnych odczuć (np. cierpienia), a nie przedmiotów (rzeczy). Takie podejście do zwierząt jest bardzo znaczącą zmianą²⁷. Aczkolwiek zauważyć należy, że art. 2 ustawy o ochronie zwierząt stanowi, że „W sprawach nieuregulowanych w ustawie do zwierząt stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące rzeczy”. Zdaniem J. Białocerkiewicza nie do zaakceptowania na gruncie prawa pozytywnego jest dwoistość polegająca na tym, że dana jednostka jednocze-

²⁶ A. Lipiński, *Prawne podstawy ochrony środowiska*, Kraków 2005, s. 415–416.

²⁷ W Polsce, z uwagi na historię i ustrój, zwierzęta przez długi okres były traktowane w sposób przedmiotowy. Do owego przedmiotowego traktowania zwierząt przyczynił się rozwój zootechniki tradycyjnej od lat 30. ubiegłego wieku, która działa na potrzeby bezwzględnej eksploatacji zwierząt przez przemysł. J. Helios, W. Jedlecka, *Prawo zwierząt do ochrony przed cierpieniem z punktu widzenia filozofii i etyki*, [w:] J. Helios, W. Jedlecka (red.), *op. cit.*, s. 56.

śnie nie jest rzeczą i nią jest. „Dereifikacja oznacza, że zwierzę staje się podmiotem w prawie publicznym i prywatnym z ograniczeniem dotyczącym sfery ekonomicznej²⁸. Pozostaje tylko sprecyzowanie tej podmiotowości co do jej charakteru i zakresu”²⁹.

Przedmiotem regulacji ustawowej jest tutaj postępowanie ze zwierzętami kręgowymi, w tym zwierzętami kręgowymi wykorzystywanymi do celów naukowych lub edukacyjnych, ale tylko w zakresie nieuregulowanym w ustawie o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych. Zaakcentować też należy, że właściwe organy administracji rządowej oraz organy samorządu terytorialnego mają obowiązek (art. 3 u.o.z.) współdziałania w celu realizacji zadań nałożonych ustawowo nie tylko z Inspekcją Weterynaryjną czy samorządem lekarsko-weterynaryjnym, ale także z wszelkimi instytucjami i organizacjami, których statutowym celem działania jest właśnie ochrona zwierząt³⁰.

Zdaniem M. Goettela wciąż mamy jednak nierozwiązany dylemat, czy art. 2 u.o.z. mówiący o poddaniu regulacjom u.o.z. tylko postępowania ze zwierzętami kręgowymi, dotyczy wszystkich przepisów ustawy, czy tylko niektórych. Autor ten uważa, że gdyby przyjąć pierwszą ewentualność, należałoby jednocześnie uznać, że mechanizm dereifikacji dotyczy tylko zwierząt kręgowych³¹, i że zwierzęta inne niż kręgowce nie są objęte ochroną humanitarną, a tego rodzaju

²⁸ Dla przykładu przemysłowa hodowla zwierząt opiera się na traktowaniu zwierząt jako przedmioty, a nie podmioty, którymi jako istoty żyjące i odczuwające powinny być. A. Żok, *Posthumanizm w praktyce, czyli dlaczego szacunek wobec zwierząt powinien być normą moralną*, [w:] H. Mamzer (red.), *Dobrostan zwierząt. Różne perspektywy*, Gdańsk 2018, s. 76.

²⁹ J. Białocerkiewicz, *Status prawny zwierząt. Prawa zwierząt czy prawna ochrona zwierząt*, Toruń 2005, s. 107.

³⁰ J. Stelmasiak, *op. cit.*, s. 155.

³¹ Ludzie należą do królestwa zwierząt, składającego się z około miliona gatunków. Można wskazać wiele stworzeń spełniających warunki, by również nazywać je zwierzętami, mimo to często pomijanych w dyskusji na temat praw zwierząt. Trzeba sobie też uświadomić, że skoro życie na Ziemi podzielono aż na pięć królestw, to porażająca większość istot żywych drastycznie różni się od kilkudziesięciu tysięcy gatunków, które ludzie zwykle mają na myśli, mówiąc o zwierzętach. Do królestwa zwierząt należą wszystkie kręgowce, a te dzielą się na osiem gromad. Przynależność do zwierząt to jedno – można się zastanowić, jak często poszczególne gromady uwzględnia się przy różnego rodzaju petycjach w sprawie ochrony zwierząt: bezżuchwowce, ryby pancerne, ryby chrząstnoszkieletowe, ryby kostnoszkieletowe, płazy, gady, ptaki oraz ssaki. Na końcu tego spisu znajdują się ssaki, ptaki, gady i płazy, czyli stworzenia, które historycznie uważano zawsze za zwierzęta. To przede wszystkim o dobru ssaków, a czasem i ptaków, wspomina się najczęściej przy postulatach dotyczących ochrony zwierząt. P. Waldau, *Co każdy powinien wiedzieć. Prawa zwierząt*, Warszawa 2021, s. 36–37.

wnioski nie mogą pozostać bez sprzeciwu. W opinii Goettela najbardziej przekonująca wydaje się argumentacja, iż w treści art. 2 mamy do czynienia z odwołaniem się jedynie do tych uregulowań ustawy, które wprowadzają szczegółowe standardy postępowania w odniesieniu do objętych przepisami tej ustawy kategorii zwierząt kręgowych. Chodzi więc o regulacje zawarte w rozdziałach od 2 do 6, a odnoszące się do zwierząt: domowych, gospodarskich, wykorzystywanych do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych, specjalnych, wolno żyjących (dzikich). Pozostałe zaś przepisy ustawy o ochronie zwierząt dotyczą także pozostałych zwierząt kręgowych, czyli nieobjętych regulacjami tej ustawy, jak np. zwierząt doświadczalnych, ale i do bezkręgowców. Tezę tę potwierdza imperatyw zawarty w art. 5 omawianej ustawy, wedle którego każde zwierzę wymaga humanitarnego traktowania. Przepisy ustawy odnoszące się do zasad ochrony humanitarnej ustanawiają w szczególności zakaz zabijania zwierząt (wprowadzając równocześnie dopuszczalne wyjątki) oraz zakaz znęcania się nad zwierzętami, tworząc obszerny katalog zachowań noszących znamiona znęcania się, a ponadto wprowadzając specyficzną sankcję za naruszenie tegoż zakazu, a mianowicie czasowe odebranie zwierzęcia. Z wymienionymi zakazami w bliskim związku pozostają normy określające zasady i sposób postępowania przy uśmiercaniu zwierząt w dopuszczalnych przypadkach, jak też wskazujące warunki prowadzenia zabiegów lekarsko-weterynaryjnych na zwierzętach³².

T. Liszcz jest przekonana, że art. 1 u.o.z. jest początkiem przełomu w sytuacji zwierząt w polskim społeczeństwie, ale na skutki jednak trzeba trochę poczekać³³. E. Łętowska z kolei sam fakt dereifikacji oceniła pozytywnie, przytaczając argumenty odnoszące się do aprobaty założeń etyki ekologicznej³⁴. Warto zauważyć jest stanowisko A. Habudy i W. Radeckiego, którzy podkreślają, że przyjęcie przez prawodawcę założenia, iż zwierzęta nie są rzeczami, jest rezultatem odejścia od bezwzględnego antropocentryzmu³⁵, zgodnie z którym człowiek stanowi centrum oraz cel wszechświata³⁶.

³² M. Goettel, *Sytuacja zwierzęcia...*, s. 236–237.

³³ T. Liszcz, *Zwierzęta w prawie stanowionym*, „Więź” 1998, nr 7, s. 50.

³⁴ E. Łętowska, *Dwa cywilnoprawne aspekty praw zwierząt: dereifikacja i personifikacja*, [w:] S. Szpunar et al. (red.), *Studia z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci profesora Biruty Lewaszkiewicz-Petrykowskiej*, Łódź 1997, s. 85–86.

³⁵ A. Habuda, W. Radecki, *Przepisy karne w ustawach w ochronie zwierząt oraz o doświadczeniach na zwierzętach*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 5, s. 21.

³⁶ J. Hartmann, *Słownik filozofii*, Kraków 2004, s. 16.

4. Rola aktu administracyjnego w ochronie zwierząt

Zasadniczym środkiem prawnym, który służy ochronie zwierząt, zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zwierząt, jest nadal akt administracyjny, rozumiany jako sformalizowana postać decyzji administracyjnej³⁷. I tak, jeżeli zwierzę traktowane jest w sposób niehumanitarny, czyli zachodzi znęcanie się nad nim, może być ono czasowo odebrane właścicielowi bądź opiekunowi.

Ustawa o ochronie zwierząt w art. 7 opisuje dwa tryby czasowego odebrania zwierzęcia – tryb zwykły (art. 7 ust. 1) i interwencyjny (art. 7 ust. 3)³⁸. W trybie zwykłym zwierzę odbierane jest na podstawie decyzji administracyjnej, kiedy padło ofiarą znęcania się, ale nie znajduje się w stanie bezpośredniego zagrożenia życia ani zdrowia. W trybie interwencyjnym zwierzę jest najpierw odbierane, kiedy spełnione są łącznie dwie przesłanki: zwierzę jest traktowane w sposób określony w art. 6 ust. 2 u.o.z. (znęcanie się) oraz dalsze pozostawienie zwierzęcia u dotychczasowego właściciela lub opiekuna zagraża jego życiu lub zdrowiu³⁹. Decyzja, która zapada w trybie art. 7 ust. 1 u.o.z., ma charakter konstytutywny. Decyzja o czasowym odebraniu zwierzęcia zapada po przeprowadzeniu postępowania administracyjnego, zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania administracyjnego. Na podstawie decyzji zwierzę odbierane jest zgodnie z przepisami ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Od decyzji o czasowym odebraniu zwierzęcia przysługuje odwołanie do samorządowego kolegium odwoławczego, a następnie skarga do wojewódzkiego sądu administracyjnego. Ponadto podmiot, który odebrał zwierzę, jest stroną i może wnieść odwołanie od decyzji wójta, burmistrza lub prezydenta miasta odmawiającej usankcjonowania odebrania zwierzęcia.

³⁷ J. Supernat, *Akt administracyjny jako przykład cywilizacji administracji publicznej*, [w:] J. Korczak (red.), *Cywilizacja administracji publicznej. Księga Jubileuszowa z okazji 80-lecia prof. nadzw. UW dr hab. Jana Jeżewskiego*, Wrocław 2018, s. 461.

³⁸ Por. M. Goettel, „Czasowe odebranie” oraz „przepadek” jako szczególne środki prawnej ochrony zwierząt, *„Studia Prawnoustrojowe”* 2011, nr 13, s. 146 i n.

³⁹ W drodze wyjątku, gdy działania muszą być podjęte natychmiastowo, uprawnione organy (lekarz weterynarii lub właściwa organizacja społeczna) mogą odebrać zwierzęta, informując o tym fakcie wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, który następnie wydaje decyzję. J. Misiewicz, *Odpowiedzialność karna za naruszenie przepisów ustawy o ochronie zwierząt i o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych. Część I*, „Życie Weterynaryjne” 2020, nr 95 (3), s. 152.

W literaturze wskazuje się na coraz częstszą negatywną praktykę organów administracyjnych, która polega na wstrzymywaniu się z wydaniem decyzji kosztowej do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy karnej. Jest to postępowanie nieprawidłowe, albowiem postępowania karne niejednokrotnie trwają bowiem nawet kilka lat, a takie praktyki pozbawiają organizacje możliwości uzyskania środków na utrzymanie zwierzęcia, które często są bardzo wysokie i muszą być stale ponoszone. Często też gminy odmawiają uiszczania odpowiednich kwot na pokrycie kosztów bieżącego utrzymania zwierząt. Wydając decyzję na podstawie art. 7 ust. 3 u.o.z., organ ma obowiązek ocenić stan zwierzęcia w momencie jego odbioru. Śmierć zwierzęcia nie ma wpływu na rozstrzygnięcie – organ ma obowiązek wypowiedzenia się, czy działanie podmiotu odbierającego zwierzę było słuszne⁴⁰.

W u.o.z. można znaleźć szereg przykładów regulacji w formie aktu administracyjnego. I tak prowadzenie hodowli lub utrzymywanie psa rasy uznawanej za agresywną wymaga zezwolenia wydawanego przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) właściwego ze względu na planowane miejsce prowadzenia hodowli lub utrzymywania psa na wniosek osoby zamierzającej prowadzić taką hodowlę lub utrzymywać takiego psa (art. 10 ust. 1). Jako inny przykład można podać pozyskiwanie zwierząt wolno żyjących (dzikich) w celu tworzenia kolekcji spreparowanych zwłok tych zwierząt, co wymaga zgody marszałka województwa właściwego ze względu na miejsce tworzenia takiej kolekcji (art. 22a). Ustawa o ochronie zwierząt przypisuje ważną funkcję powiatowym i wojewódzkim lekarzom weterynarii w zakresie administracyjnoprawnej ochrony zwierząt (np. art. 12b 4 i 5; art. 12g, art. 12h, art. 12i; art. 24a, art. 24b, art. 24c; art. 33b). Nadzór nad przestrzeganiem przepisów o ochronie zwierząt sprawuje Inspekcja Weterynaryjna (art. 34a).

Ponadto gminy odgrywają dużą rolę w zapobieganiu bezdomności zwierząt. Zgodnie z art. 11 ust. 1 zapobieganie bezdomności zwierząt i zapewnienie opieki bezdomnym zwierzętom oraz ich wyłapywanie należy do zadań własnych gmin⁴¹.

Ustawa o ochronie zwierząt stanowi regulację prawną, która wprowadza pewne reguły ogólne, na jakich opierają się relacje człowiek–zwierzę, na-

⁴⁰ K. Topczewska, *Ustawa o ochronie zwierząt. Informator prawny dla praktyków*, Warszawa 2019, s. 15–27.

⁴¹ Szeroko na ten temat: J. Helios, W. Jedlecka, A. Ławniczak, *Aspekty prawne, filozoficzne oraz religijne ochrony roślin i zwierząt – wybrane zagadnienia*, Wrocław 2016, s. 73–91.

tomiast pozostałe akty prawne należące do materii prawa administracyjnego odnoszą się jedynie do określonych sfer relacji człowiek–zwierzę, przy czym zakresów tych sfer nie da się ustalić według jakichś jednolitych kryteriów. W pewnym sensie na pewno część z wymienionych w punkcie 1 aktów uzupełnia bądź konkretyzuje postanowienia ustawy o ochronie zwierząt.

Zakończenie

W wyniku przeprowadzonych rozważań formułujemy następujące wnioski:

- 1) ustawodawca, aby chronić zwierzęta, wprowadza wiele zakazów prawnych, które sankcjonowane są najczęściej odpowiedzialnością karną, a nie administracyjną;
- 2) najczęściej stosowane prawne formy działania przez odpowiednie organy administracji publicznej celem ochrony zwierząt to akty normatywne oraz akty administracyjne w postaci decyzji administracyjnej;
- 3) poza aktami prawnymi odnoszącymi się w całości lub zasadniczej części do kwestii ochrony zwierząt występują także incydentalne rozwiązania dotyczące problematyki ochrony zwierząt, a umieszczone w aktach prawnych poświęconych zupełnie innej materii;
- 4) pozostałe formy działania administracji publicznej są rzadko stosowane w celu ochrony zwierząt;
- 5) zasadą przewodnią prawnej ochrony zwierząt jest humanitaryzm.

Administrative and legal aspects of animal protection. Towards humanitarianism

Abstract: The legal protection of animals is a very diverse matter, present in many branches of law. However, the issues are included in the most comprehensive way in regulations in the field of administrative law. Appropriate treatment of an animal and ensuring its safe and proper existence is equated with the public interest, the implementation and protection of which can be best guaranteed by the norms of public law, in particular administrative law. Therefore, the purpose of this article is to indicate the shift of administrative law towards the humane protection of animals.

Keywords: Administrative law, animal protection, humanitarianism, environment, administrative act

Literatura

- Białocerkiewicz J., *Status prawny zwierząt. Prawa zwierząt czy prawna ochrona zwierząt*, Toruń 2005.
- Bielska-Brodziak A., Knosała J., Żak P., *Odebranie zwierzęcia w sytuacji zagrożenia – możliwości działania*, [w:] B. Błońska, W. Gogłoza, W. Klaus, D. Woźniakowska-Fajst (red.), *Sprawiedliwość dla zwierząt*, Warszawa 2017.
- Boć J., Nowacki K., Samborska-Boć E., *Ochrona środowiska*, Wrocław 2000.
- Ciechanowicz-McLean J., *Polskie prawo ochrony przyrody*, Warszawa 2006.
- Gabriel-Węglowski M., *Przestępstwa przeciwko humanitarnej ochronie zwierząt*, Toruń 2008.
- Goettel M., „Czasowe odebranie” oraz „przepadek” jako szczególne środki prawnej ochrony zwierząt, „*Studia Prawnoustrojowe*” 2011, nr 13.
- Goettel M., *Sytuacja zwierzęcia w prawie cywilnym*, Warszawa 2013.
- Habuda A., Radecki W., *Przepisy karne w ustawach w ochronie zwierząt oraz o doświadczeniach na zwierzętach*, „*Prokuratura i Prawo*” 2008, nr 5.
- Hartmann J., *Słownik filozofii*, Kraków 2004.
- Helios J., Jedlecka W., *Prawo zwierząt do ochrony przed cierpieniem z punktu widzenia filozofii i etyki*, [w:] J. Helios, W. Jedlecka (red.), *Prawo zwierząt do ochrony przed cierpieniem. Wybrane problemy*, Toruń 2019.
- Helios J., Jedlecka W., Ławniczak A., *Aspekty prawne, filozoficzne oraz religijne ochrony roślin i zwierząt – wybrane zagadnienia*, Wrocław 2016.
- Helios J., Jedlecka W., Stępień M., *Odkrywanie intencji prawodawcy na rzecz konstytucyjnej ochrony zwierząt*, [w:] J. Helios, W. Jedlecka (red.), *Prawo zwierząt do ochrony przed cierpieniem. Wybrane problemy*, Toruń 2019.
- Jabłońska-Bonca J., *Podstawy prawa dla ekonomistów*, Warszawa 2001.
- Kuszelewicz K., *Prawa zwierząt*, Warszawa 2019.
- Kwaśnicka K., *Odpowiedzialność administracyjna w prawie ochrony środowiska*, Warszawa 2011.
- Leoński Z., *Zmiany materialnego prawa administracyjnego w III RP a ochrona praw jednostki*, [w:] Z. Leoński (red.), *Rola materialnego prawa administracyjnego a ochrona praw jednostki*, Poznań 1998.
- Lipiński A., *Prawne podstawy ochrony środowiska*, Kraków 2005.
- Liszczy T., *Zwierzęta w prawie stanowionym*, „*Więź*” 1998, nr 7.
- Łętowska E., *Dwa cywilnoprawne aspekty praw zwierząt: dereifikacja i personifikacja*, [w:] S. Szpunar et al. (red.), *Studia z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci profesora Biruty Lewaszkiewicz-Petrykowskiej*, Łódź 1997.
- Misiewicz J., *Odpowiedzialność karna za naruszenie przepisów ustawy o ochronie zwierząt i o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych. Część I*, „*Życie Weterynaryjne*” 2020, nr 95 (3).
- Rejman G., *Ochrona prawna zwierząt*, „*Studia Iuridica*” 2006, nr XLVI.

- Rudy M., *Administracyjna ochrona zwierząt*, <https://docer.pl/doc/e0xs8cs>.
- Rudy M., *Traktat o uśmiercaniu zwierząt*, Warszawa 2019.
- Stelmasiak J., *Administracyjnoprawne aspekty ochrony zwierząt*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Prawna ochrona zwierząt*, Lublin 2002.
- Supernat J., *Akt administracyjny jako przykład cywilizacji administracji publicznej*, [w:] J. Korczak (red.), *Cywilizacja administracji publicznej. Księga Jubileuszowa z okazji 80-lecia prof. nadzw. UWr dra hab. Jana Jeżewskiego*, Wrocław 2018.
- Topczewska K., *Ustawa o ochronie zwierząt. Informator prawny dla praktyków*, Warszawa 2019.
- Waldau P., *Co każdy powinien wiedzieć. Prawa zwierząt*, Warszawa 2021.
- Żok A., *Posthumanizm w praktyce, czyli dlaczego szacunek wobec zwierząt powinien być normą moralną*, [w:] H. Mamzer (red.), *Dobrostan zwierząt. Różne perspektywy*, Gdańsk 2018.

Wykaz cytowanych aktów normatywnych

- Ustawa z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2168).
- Ustawa z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1683).
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. z 2020 r. poz. 638).
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2021 r. poz. 1973).
- Ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o organizmach genetycznie zmodyfikowanych (Dz. U. z 2007 r. Nr 36, poz. 233 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o zakładach leczniczych dla zwierząt (Dz. U. z 2019 r. poz. 24).
- Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (Dz. U. z 2021 r. poz. 306).
- Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. z 2020 r. poz. 1421).
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021 r. poz. 1098).
- Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (Dz. U. z 2020 r. poz. 2187).
- Ustawa z dnia 19 grudnia 2014 r. o rybołówstwie (Dz. U. z 2021 r. poz. 650).
- Ustawa z dnia 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1331).
- Ustawa z dnia 10 grudnia 2020 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz. U. z 2021 r. poz. 36).

dr hab. Wioletta Jedlecka, prof. UWr – Prodziekan ds. Studenckich i Ogólnych, radca prawny OIRP we Wrocławiu. Zainteresowania badawcze: dysocjacja i trauma jako *hard cases* w systemie prawa, prawa dziecka, feminizm, przemoc wobec dzieci, kobiet i zwierząt, źródła i wykładnia prawa UE, etyka zawodów prawniczych, własność zwierząt.

dr hab. Joanna Helios, prof. UWr – radca prawny OIRP we Wrocławiu. Zainteresowania badawcze: przemoc wobec dzieci, kobiet i zwierząt, aspekty prawne i psychologiczne traumy i dysocjacji, pragmatyczne aspekty feminizmu, etyka prawnicza, wykładnia prawa UE.